

Tema med variationer eller Grande finale?

När Øyvind Horverak i sin artikel skall analysera det norska Vinmonopolets predikament i början av 2000-talet tar han avstamp i det dramatiska året 1871. Det året skickade borgerskapet i Kristiansand ett förslag till Stortinget om upprättandet av ett kommunalt brännvinsbolag, enligt mönster från det s.k. Göteborgssystemet. Två motiv och en slutsats om medlen låg bakom initiativet: borgarna ville garantera tillgängligheten till brännvin och samtidigt minimera ordningsproblemen och den sociala nöden. En begränsning av de privata profitintressena ansågs nödvändigt för att samtidigt uppnå dessa två mål.

Idag är tillgänglighetsargumentet betydligt viktigare än de sociala övervägningarna i den alkoholpolitiska debatten. Kanske kan det kopplas till vinkonsumtionens ökande andel, en konsumtion som inte lika omedelbart förknippas med sociala problem, frågar sig Horverak. Hur skall Vinmonopolet kunna anpassa sitt monopol, uppbyggt för kontrollerad distribution av starksprit, till dagens (vin)konsumenters krav? Författaren ger flera förslag. Horveraks artikel illustrerar hur långa perspektiven på kontrollpolitiken kan vara.

Den finska, norska och svenska kontrollpolitikens efterkrigshistoria är ämnet för den nyutkomna bok, *Broken Spirits*, som NAT ägnar huvuduppmärksamheten i detta nummer. Antologin är frukten av ett projekt som initierades av Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning. Själva kärnfrågan i boken är, som Robin Room konstaterar i sin recension, hur man skall förstå och förklara alkoholpolitikens *zeitgeist*. Den andra recensenten, Stanton Peele, är också han imponerad, och placerar boken i den tämligen korta raden av klassiker på alkoholforskningens område.

NAT har fått tillstånd att översätta och publicera några av bidragen (något förkortade) och komplettera dem med ett antal initierade kommentarer.

I den första av de två artiklarna beskriver och analyserar Katariina Warpenius och Caroline Sutton nykterhetsrörelsernas strategier i Finland, Norge och Sverige efter andra världskriget, ett hittills snart sagt utforskat område. Pekka Sulkunen tar sig an liberalismens olika uppenbarelseformer och konjunkturen i alkoholpolitiken. I decennier har det talats om en liberalisering av alkoholpolitiken; här erbjuds en analys av själva nyckelbegreppet.

Kommentarerna visar hur boken provocerar fram diskussioner om helt centrala begrepp och företeelser, om vilken typ av politik som är ett avslutat kapitel och vad som kvarstår, men i förändrad skepnad.

Svante Nycander påpekar i sin kommentar till Sulkunen att alkoholpolitiska ställningstaganden inte kan härledas ur ideologier, som liberalism. Restriktioner kan motiveras eller avvisas inom alla huvudideologier. Under de senaste åren har dock restriktionsförespråkarna fått det kärvare, eftersom det dokumenterade sambandet mellan konsumtion och problem negligeras, bland annat av populistiska partier. Till detta kommer politiska utmaningar och anpassningskrav från Nordens omvärld, främst EU.

Både Ingrid Sahlin och Robin Room diskuterar om man kan påstå, som i boken, att den yttre kontrollen av individen har mildrats under de senaste årtiondena. Om man ser värden, eller den lokala kontrollapparaten, som en del av alkoholpolitiken blir bilden kanske annorlunda? Här har kontrollen av vissa individer eller grupper kanske till och med skärpts?

Det komparativa perspektivet framhävs i boken och dess fruktbarhet lyfts fram av flera kommentatorer. Men när Warpenius och Sutton hävdar att nykterhetsrörelsens senaste historia visar att det inte längre finns något nordiskt alkoholpolitiskt synsätt protesterar Henrik Stenius. En gemensam nordisk offentlighet gör, enligt honom, att vi fortfarande kan "översätta" varandras erfarenheter. Och framförallt har vi, i ett mycket längre tidsperspektiv, en gemensam kultur av likhet och universalism.

Hur långa perspektiv vi har på kontrollpolitiken kan vara avgörande för om de senaste decennierna skall tolkas som slutet på en epok eller bara som en variant av ett tema. Historien om den lutherska enhetskulturen, som alkoholpolitiken kan inlemmas i, börjar redan på 1600-talet och är inte slut än, menar Stenius. Också Room talar om en lång nordisk tradition när det gäller att ägna alkoholen särskilt stor samhällelig upp-

märksamhet. Uppmärksamheten yttrar sig på olika sätt under olika perioder, men någon avmattning är det svårt att tala om. Till skillnad från Nycander menar Room också att politiken i Norden fortfarande är ovanligt kunskapsbaserad och därför ständigt omprövar lösningar som visat sig resultatlösa.

Bernt Bull tar i sin kommentar upp förskjutningar i perspektiven under 1900-talet som påverkat nykterhetsrörelsen. Alkoholproblemens ekonomiska sidor avdramatiserades och problemen privatiserades. Detta gav nykterhetsrörelsen mindre genklang i det omgivande samhället och försvårade totalkonsumtionsargumentationen. Nu, menar Bull, försöker rörelsen orientera sig i vad han kallar en "kausal riktning", engagerar sig i konkreta förebyggande och vårdande projekt. Samtidigt söker man nya allierade. Näringslivet är en sådan. Där kan man skönja ett ökat intresse för att åtgärda alkoholrelaterade ordningsproblem.

Och här kan man faktiskt tycka att cirkeln är sluten och att situationen liknar den år 1871. Historien är kanske inte slut?

Johanna Hackman har sammanställt en översikt över drogtester och deras användning i Norden, särskilt i skolvärlden. I den mån drogtester utförs sker det ofta i en oreglerad gråzon. På sina håll, särskilt i Sverige och Finland, tycks det finnas förhoppningar om att tidig upptäckt, antingen i sig eller som led i ett program, skulle kunna verka preventivt. I den mån testerna används i skolorna är det dock inte alltid klart vilka regler som gäller och vad som blir följderna efter ett positivt resultat. Det är klart otillfredställande att ingen myndighet tycks vilja ta ansvar för att övervaka denna verksamhet. Det finns allt skäl att ha fortsatt uppmärksamhet på frågan.

På meddelandesidorna inleder vi en serie presentationer av nordiska forskningsinstitutioner, ett led i strävan att öka vår kunskap om varandras arbete.

Redaktionen